

Tryggare hem för barn (SOU 2022:71) (Ju2023/00125)

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har genom remiss anmodats att yttra sig i rubricerat ärende. Fakultetsnämnden får härmed lämna följande synpunkter.

Övergripande och sammanfattande synpunkter

Det är naturligtvis positivt med en ambition att skapa bättre förutsättningar för kontinuitet, stabilitet och trygghet för familjehemsplacerade barn och barn som har upplevt våld av närstående. Frågan är dock hur detta kan uppnås. Regleringen rörande barn i samhällsvård har under de senaste åren varit föremål för återkommande reformer, alla med liknande syfte som den nu redovisade utredningen. Senare års reformer har präglats av ett fokus på enskilda situationer och därmed enskilda regler. Samma fråga regleras och reformeras i olika sammanhang och regler tillämpliga i olika situationer reformeras för det specifika fall som ansetts föranleda reformbehov. Det finns en överhängande risk, som i vissa fall redan förverkligats, att regleringen därigenom blir så fragmenterad att den inte längre ger det skydd som barn som befinner sig i olika situationer har rätt till.

Det nu framlagda förslaget kan, enligt fakultetsnämndens uppfattning, innebära ytterligare ett steg i en sådan riktning. Om det finns en genuin önskan att faktiskt skapa bättre förutsättningar för kontinuitet, stabilitet och trygghet för familjehemsplacerade barn måste en översyn av hela det regelsystem som berör dessa barn ses över, i ett sammanhang. Det duger inte att reglera en fråga åt gången.

I det följande lämnas synpunkter på några av de förslag som läggs fram i betänkandet.

6.4.2 Återföreningsprincipen

Utgångspunkten vid placeringar av barn i familjehem är att barnet om möjligt ska återförenas med sina föräldrar. När så inte bedöms möjligt eller när det är bäst för barnet att vara kvar i familjehemmet är det sedan 1983 möjligt att flytta över vårdnadsansvaret till familjehemsföräldrarna. Förutsättningarna som finns angivna i föräldrabalken (FB) 6:8 anger att när ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett familjehem och det är uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet består och att

vårdnadsansvaret flyttas över till familjehemsföräldrarna ska rätten utse dem som särskilt förordnade vårdnadshavare. En vårdnadsöverflyttning förutsätter inte att föräldrarna är olämpliga. Syftet med bestämmelsen är att förhindra att barn som rotat sig i ett familjehem blir uppräckta från en miljö där barnen funnit sig tillrätta och som de känner en större samhörighet och känslomässig förankring med än i det egna hemmet (prop. 1981/82:168 s. 70). Bestämmelsen har sedan införandet haft ett tydligt fokus på barnets intresse av trygghet.

Bestämmelsen tillämpades dock efter införandet inte i den utsträckning som ansågs befogad och det tillkom därför 2003 en skyldighet för socialnämnden att i de fall barnet varit placerad i samma familjehem i tre år överväga en vårdnadsöverflyttning. Syftet var att ge möjlighet att förhindra den osäkerhet som präglade många barns tillvaro vid långvariga placeringar med återkommande prövning av om vården skulle fortsätta. Både sociaoltjänstlagen (SoL) och lagen om vård av unga (LVU) föreskriver sedan 1 juli 2022, genom vad som kommit att kallas Lex Lilla hjärtat, att en sådan prövning ska göras när barnet har varit placerad i två år. Förslaget hade under remissbehandlingen kritiserats, bland annat med hänvisning till att det inte utretts hur den förkortade tiden förhöll sig till återföreningsprincipen (prop. 2021/22:178 s. 43 f.). Lagändringen 2022 utgör ett exempel på hur lagstiftningsarbetet på området bedrivs med utgångspunkt i enstaka fall och inte föregås av en övergripande analys av hur regler tillämpas och vilka resultat de har.

Juridiska fakultetsnämnden är tveksam till det nya kriterium som införs och som innebär att det, för att en vårdnadsöverflyttning ska kunna ske, först ska slås fast att ”det är bäst för barnet att inte återförenas med sina föräldrar”. Det är svårt att komma ifrån intrycket att den nu föreslagna ändringen i FB 6:8 har till syfte att förhindra att vårdnaden om barnet flyttas över ”för tidigt” till familjehemsföräldrar. Det torde i de allra flesta fall vara mycket svårt, kanske omöjligt, att efter två års placering slå fast att det är bäst för barnet att inte återförenas med sina föräldrar. Men kriteriet blir tillämpligt i samtliga fall och det torde vara svårt att, oavsett hur länge barnet varit placerat, kunna slå fast att det är bäst för barnet att inte återförenas med föräldrarna. Följden av den föreslagna bestämmelsen skulle kunna bli att den möjlighet som idag finns att faktiskt ge familjehemsplacerade barn förutsättningar för kontinuitet, stabilitet och trygghet genom en vårdnadsöverflyttning kraftigt begränsas.

Vårdnadsöverflyttning kan enligt bestämmelsen i sin nuvarande utformning beviljas i de fall föräldrarna i och för sig vore lämpliga. Avgörande är om det är bäst för barnet att vara kvar i den miljö de befinner sig. Med den föreslagna lydelsen kommer föräldrarnas situation att få avgörande betydelse för frågan om överflyttning av vårdnaden. Det finns en risk att föräldrarnas rätt till skydd för sitt familjeliv kommer att väga tyngre än barnets intresse av att få vara kvar i en familj barnet uppfattar som sin.

6.4.3 Omständigheter som redan särskilt beaktas av socialnämnden ska även beaktas av domstolen

I betänkandet föreslås att det införs ett nytt stycke i FB 6:8 där de omständigheter som särskilt ska beaktas vid överväganden rörande en vårdnadsöverflyttning räknas upp. Det tyngst vägande argumentet för förslaget synes vara en önskan att uppnå tydlighet och enhetlighet samt följa uttalanden av Lagrådet i ett tidigare lagstiftningsärende. Bestämmelsen som föreslås införd motsvarar den som infördes i SoL och LVU med ikraftträdande från 1 mars 2021. Regeringen ansåg då att det inte fanns behov av den uppräknings i lag som slutligen antogs efter ett utskottsinitiativ i SoL och LVU men inte i FB. Av skäl som anförts i betänkandet rörande borttagandet av de faktorer som särskilt ska beaktas vid bedömningen av barnets bästa enligt FB 6:2 a kan det finnas anledning att överväga om det i detta fall är nödvändigt med en detaljerad uppräknings av omständigheter som ska beaktas. Det ska ske en helhetsbedömning och domstolens möjligheter att göra en självständig bedömning av de olika faktorerna är mycket begränsade. Socialnämndens utredning kommer i de flesta fall att läggas till grund för avgörandet. Att en uppräknings av omständigheter att beakta riskerar begränsa bedömningen understryks enligt fakultetsnämndens mening av att de nu gällande bestämmelserna i SoL och LVU föreslås få ett tillägg som innebär att barnets hela sociala situation ska beaktas. Det är bara en tidsfråga innan ytterligare omständigheter att särskilt beakta anses behöva utpekade i lag.

7.3.3 Barn och vårdnadshavare ska ha rätt till biträde vid prövningen av vissa frågor om vårdnadsöverflyttning

Juridiska fakultetsnämnden har inte några invändningar mot att det införs en möjlighet till biträde vid prövningen av frågan om vårdnadsöverflyttning, om inte annat för att markera frågans betydelse för barnet. Det är dock oklart vilken funktion biträdet ska ha, annat än att föra fram barnets uppfattning. Det är inte heller klarlagt i betänkandet att det föreligger ett problem som skulle få sin lösning genom möjligheten till ett biträde. Förslaget blir på detta sätt ytterligare ett exempel på hur lagstiftning sker utan någon tydlig koppling till den verklighet som regleras och analys av vilka behov som föreligger.

9.4.3 Riktlinjer för bedömningen av barnets bästa ska omformuleras

I betänkandet anges att bedömningen av barnets bästa är en helhetsbedömning av alla omständigheter som är aktuella för det enskilda barnet. Av den anledningen föreslås att det i FB 6:2 a inte längre ska anges att det vid bedömningen av barnets bästa särskilt fästas avseende vid några utvalda omständigheter. Istället markeras i den föreslagna lagtexten att det ska ske en helhetsbedömning av barnets bästa. Samtidigt understryks att risken för att barnet far illa ska vara en del av den bedömningen. Syftet med

förslaget - att inte ge exempel på omständigheter att beakta förutom risk - är att understryka att ett barn kan fara illa på flera olika sätt och att en bedömning måste göras för det enskilda barnet. Fakultetsnämnden noterar att ambitionen att markera att barnets bästa ska utvärderas efter en helhetsbedömning kommer till helt olika uttryck när det handlar om att bedöma om vårdnaden för ett barn ska flyttas över till familjehemsföräldrar jämfört med när det är fråga om umgänge. I de förra fallet föreslås en mängd omständigheter som ska särskilt beaktas medan det i det senare fallet ”kan ifrågasättas varför det i lagtexten ska anges att ett antal utvalda omständigheter särskilt ska beaktas vid bedömningen” (s. 306) varför strecksatserna i FB 6:2 a bör tas bort.

En av utredningens uppgifter har varit att ta ställning till hur skyddet för barn kan stärkas när det blir fråga om umgänge med en förälder som utövat våld och andra kränkande handlingar. Förslaget rörande förändringarna i FB 6:2 a synes i huvudsak vara motiverade med hänvisning till umgängesfrågor. Det finns dock enligt fakultetsnämnden anledning att också närmare granska hur denna förändring kan påverka bedömningen av övriga frågor som omfattas av bestämmelsen i paragrafen, såsom vårdnad och boende.

Yttrandet har på delegation avgivits av Juridiska fakultetens dekanus, professor Anna Singer.

Anna Singer